

կարգը վերցուցաւ :

Առժամանակեայ կառավարութիւնը հաստատուեալն պէս իրեն բնականաբար ըրաւ հօդէլ ԿԷ ըստեա՞ շէնքը . և 26 ին հրատարակուեցաւ որ հասարակապետութիւնն պիտի ըլլայ , թէ որ ազգային նախնական ժողովքները հաճութիւն տան նէ : Հատորչու մներ և վճիռներ հրատարակուեցան այս միջոցիս՝ հասարակապետութեան անուանով . շատ գաւառներ և երևելի քաղաքներ կառավարութեանը այս կերպիս գաղտնայն հաճութիւն տուին : Հասարակապետութեան կողմէն հրատարակուած մէկ վճիռ մը կ'ըսէ որ ամէն քաղաքացիք (ըսել է ամէն ֆռանսը) ընտրող կրնան ըլլալ . և ազգային պահպան զօրաց ամէնքն ալ ընտրելի կ'ըլլան : Երբ նախնական ժողովքները պիտի գումարուին ֆռանսը ազգին ընդհանրութեանը կարծիքը հասկընալու համար :

Երբեք գումով գրօշակը մնաց : Վաճառականաց ժողովարանը (պուռսը) բացուեցաւ , և նորէն իրենց գործը շարունակելու սկսան : Պ . Ռօլիտ , վերաւորուածներուն օգնութեան համար 50,000 ֆռանք տուաւ . և յայտնեց որ վերջին անգամին փոխ առնելու որոշուած ստակին վրայօք եղած խորհուրդը առաջ տանելու վրայ է նայն պայմաններով , ինչ որ առաջ խօսուած էր : Բանուորներուն բան և հաց գրտնեղու եղանակը խորհուրդու վրայ է : Բարձրագոյն դասը կողմէն փարիզ նստող գեսպան բարձրապատիւ Սիլվէման փաշային խրոխտ տեղեկութիւններէն կը ստրկիմ որ Բալէ Ռօլիտը և Վուլլըրի ըստեա՞ պալատներուն այրիք սուտ է : Ժողովուրդը առջի բերանը այս պալատներուն վրայ յարձակեցան . քանի մը կահ կարասիք կոտորեցին կամ պատահաններէն վար նետեցին , բայց բան կորստուել չկայ : Երբեք հոգի որ գողութիւն կ'ընէին կոր տեսնուեցան պէս ինքնիկ բռնուեցան և սպաննուեցան :

Երբ կառավարութեան հրատարակած հիմնական սկզբունքները ասոնք են : 1 . Խղճի մտաց և կրօնից աղատութիւն : 2 . Բնկերակցութեան աղաւտութիւն : 3 . Երկիր առնելու համար պատերազմ չըլլայ : 4 . Տիրանիութեան պաշտպանութիւն ըլլայ : 5 . Ժողովուրդը իրարու եղբայր սեպուին : 6 . Ինչպէս սեպակցութիւնը յարգի բռնուի . (այսինքն՝ գողութեամբ կամ յափշտակութեամբ կամ ինչ և ինչ կերպով ուրիշին ինչքին տիրել չըլլայ) : 7 . Հարուստի ջանք ըլլայ որ բանուոր մարդոց վարքը նիւթագէտ չլսուի և աղէկան . (այսինքն՝ հանգիստ կեանք վարելու բաւական ըլլալու չափ վատտակ ձեռք ձգելու գործ ունենան , որպէս զի կարօտութեան համար չըստիպուին գողութիւն և ուրիշ անկարգութեան ընելու) :

— Օսմանեան մեծադոր տէրութեան փարիզ նստող գեսպանին բարձրագոյն դուռը խրկած գրութեանը պատմութիւնը մինչեւ փետրվար 26 կը հասնի . հետեւեալ տեղեկութիւններս առնուած են Սալվայու Բօրթաֆօլօ ըստեա՞ լրագրէն :

Փետրվար 27 ին կէս օրէն երկու ժամ ետքը՝ հասարակապետութեան հաստատուելուն հանգիստ եղաւ այն սիւնին տակը՝ որ 1830 ին յուլիսի վերջին օրերը Պուռսպետան յեղին վերջին թագաւոր Հաւլ ժ . ը աթուէ ձգելուն և անոր տեղը Ռուի Վիլիքը տէրութեան խնամակալ ընելուն արձան յիշատակի տնկած էին : Ազգային պահպան զօրքը ամէնքն ալ , կամաւոր զօրքերուն խիստ շատը , առժամանակեայ կառավարութեան անդամները , և ան թիւ անհամար ժողովուրդ ամէն կողմէն այն հանգեսին եկած էին : Յիշեալ արձանին տակը թագաւորական աթուրը պրեցին , թագաւորութիւնը բուրովին վերցուած ըլլալուն դիպել նշան մը տալու համար :

Երբ Բօրթաֆօլօ լրագիրը առժամանակեայ կառավարութեան անդամները այս կերպով կը թուէ : Պ . Տիւրքուն տը ըլլա՞ր՝ առժամանակեայ կառավարութեան նախնական : Պ . Լամարգին , արտաքին գործոց տեսուչ . Պ . Քուէմիէօ , արդարութեան տեսուչ , կամ գաղափարապետ . Պ . Լարիւ — Ռօլէն , ներքին գործոց տեսուչ . Պ . Կուշօ , եկամտից տեսուչ . Պ . Երափօ , ծովային զօրութեան . Պ . Քառնօ , հասարակաց կրթութեան . կրօնական իրաց տեսչութիւնն ալ որ առաջ մեծ կնքապահին յատկացեալ էր , հիմայ այս պաշտօնին կցորդ ըրին : Պ . Պէթմօն , առեւտրի տեսուչ . Պ . Սարի , հասարակաց շինուածոց տեսուչ . Քալմանեպ ճէնէնալը Ղէզայի ընդհանուր կուսակալ . Պ . Կառնիէ բաթէս , փարիզու քաղաքապետ . և ասոր օգնական տրուեցան Պ . Կլինաու և Պ . Ռըքուէ : Ինդհանուր դիւանագլխի անուանեցաւ Պ . Վիլլըր . փարիզու Բօրթաֆօլօ որ առաջ զստ պաշտօն էր , քաղաքապետին իշխանութեանը կցորդ եղաւ : Երբ քաղաքապետին ապստամբութիւնը պահպանելու յանձնուեցաւ աղբային պահպան զօրոց , և ասոնց

ընդհանուր հրամանատար անուանեցաւ Պ . Քուռ . դալիս գնդապետը :

Տեքիւթիւրիւն և Բէր Կը ֆռանսիսի խորհրդարանը գոյուեցաւ , և խորհրդականները քակուեցան . և մէկ մըն ալ պիտի չմիանան : Սիլվէման թիւնը , ինչ և ինչ կերպով որ ըլլայ՝ Ֆրանսայի համար վերցած և խափանուած հրատարակեցաւ . ասկէց ետքը ոչ լէ՛ծիլիւր պիտի ըլլայ . որ Պուռսպետան հին յեղին կուսակիցներն են . ոչ պոսթարիւր , որ Պոնաբարդէի յեղէն թագաւոր զնել կ'ուղեն . և ոչ ուրիշ քաղաքական բաժանմունքներ : Առժամանակեայ կառավարութիւնը ամէն պէտք եղած միջոցները ի գործ դրած է . որ ոչ հին թագաւորական յեղեթէն մէկը , և ոչ ալ նոր յեղ մը թագաւորութեան չհասնի :

Պօռնէ ծովապետը թուլոնի նաւախումբին հրամանատար անուանեցաւ . և այս նաւախումբը մօտ օրերս Իդալիայի կողմերը պիտի երթայ :

Հանուած թագաւոր Ռուի Վիլիքին համար առժամանակեայ կառավարութիւնը վաւերական եղանակով ըստ առաւ որ իր ընտանեացը հետ մէկ տեղ Վուրքու քաղաքէն նաւը մտաւ Բնիլթէռա երկաւր համար :

Ի վերջոյ հարկաւոր կը սեպմբ այս ալ ծանուցանել , որ այս անգամի Ֆրանսայի խռովութեանը ժամանակը կրօնական բաներու շատ յարգանք և ակնածութիւն եղաւ . Օւրիցցէրի խռովարարներուն պէս եկեղեցիներ և վանքեր փրցնելու և կարգաւորներ մեղցնելու չեղան : Վուլլըրի ըստեա՞ պալատը առաջ ժամանակին ժողովուրդը պալատին մատուռին մէջ մէկ խաչելութեան մեծագործ և փառաւոր արձան մը գտաւ . առաջը կայնեցան և յարգական երկրպագութիւն ըրին . և մէջընտէն մէկը ըսաւ . բարեկամներ , այս է մեր ահլը : Ինչեց առին արձանը , և մեծ հանդեսով Սէն Ռօլ (սուրբ Հուրոս) եկեղեցին տարին : Ղամբան երթալիքէն հանգիստներուն կըսէին . ժողովուրդ , գլուխիդ բացէք , խաչելոյ քրիստոսի յարգութիւն մատուցէք : Եւս բաներու համար Հումայու կառավարութեան կողմէն փարիզ նստող գեսպանը կառավարութեան անդամներուն թուղթ մը գրեց ուրախացութեան և շնորհակալութեան , որ այս խռովութիւններու մէջ կրօնից անարգութիւն բերելով այս գործոց համբաւը չաղտուեցին : Փարիզու արքեպիսկոպոսն ալ կնքեալ խրկեց եկեղեցիները , որ այս խռովութեան առնելու մեղքը նորներուն հոգւոյն համար ննջեցնելու պաշտօն ըլլայ հանգիստը կերպով . և պաշտօնէն ետքը ողորմութիւն ժողովուրդ պատերազմին մէջ վերաւորուածներուն օգնութեանը համար :

— Երբ նախ Ենգղիայի շոգենաւը անցեալ կիրակէ մեր նաւահանգիստը երկաթ նետեց որուն լծուայէն բերած լուրերը 31 փետրվար լծուայէն է և 1 մարտ փարիզէն է : Փարիզ կատարեալ խաղաղութեան մէջ է . Վաղդիսցիք ուրիշ բանով զբաղուած չեն . հապա միայն իրենց մայրաքաղաքին խռովութեան պատճառաւ սուրջորդած շէնքերը շինելու : Եւթամանկայ կառավարութիւնն ալ այժմեան պարագայներուն համեմատ պատրաստութիւններ կը տեսնայ : Ի ի՞նչ խռովութիւն մը եղաւ , բայց իսկոյն առջեւը առնուեցաւ : Կառավարութիւնը որչափ պատուանդներ կան նէ անոնց ամէնքն ալ վերուցելու է . ասկէ ետեւ թէ նամակներուն հասցէն և թէ ստորագրութիւնը պարզօրէն միայն այսինչ անուան քաղաքացի պիտի գրուի : Պ . Քէնիլը որ գեսպանութեան պաշտօնով դարձեալ հոս պիտի դառնար , լծուայ քիչ մը ժամանակ ալ կենալը հարկ եղեր է : Եւմուրի դուքսը և դքսուհին , Սոնթանիէի դուքսը և դքսուհին լծուայ հաստեր են անվանագ . բայց Ռուի Վիլիքը և իւր կինը դեռ երեւանը չըլլալուն , յատկապէս Ենգղիայի կառավարութիւնը կասկածներու երթալուն ծովին երեսը շոգենաւեր հանգիստէն ընտրուելու զանազան կարգիցի ծովեղբին երկայնութեանը : (Օսմանի դքսուհին ալ Պէռլին հասեր է իւր երկու որդւովքը որուն մէկն է Փարիզի կոմսը և մէկալը Հարթի դուքսը : Պ . Կիզօն թէ ցամաքը և թէ ծովուն վըրայ շատ սոսկալի վտանգներ անցունելէն ետեւ , այն ալ լծուայ փախեր է :

Սարո 4 թուականով Սարսիլիայէն կը գրեն որ Օմալի դուքսը և Ժուանիլլի դուքսը որ Ենգլիէն շոգենաւով թուլոն եկեր են նոր կառավարութեանը հնազանդելու համար , բայց Վաղդիս քոք կոխելու չի կրնալով համարձակիլ քիչ մը ուստելք ու քիչ մըն ալ ածուխ առնելով դէպ ի ին կիլթէռա մեկնել են :

Ի ԲԱԼԻԱ : Ի իլլոնջի խռովութիւնը՝ որ առաջ պատմած ենք , դուրսի երկիրները չարաժողովուրդ բարեբաղդաբար . թօքսանայի ուրիշ երկիրները կատարեալ հանգարտութեան մէջ մնացին . և

աւելի երեւելին այն է որ լիլլոնջուոց ըրածին հաւանութիւն տուող ալ չգրտնուեցաւ անոնց մէջ : Թօքսանայի ամէն տեղերէն մեծ դուքսին գիրքը կը գրեն իրենց հաւատարմութիւնը վիւրելու համար : Բայց Ի իլլոնջի մէջ եղած խռովութիւնը տակաւին պէտք եղածին չափ հանդարտած չէ :

ՍՊԱՆԻԱ : Սալաի կողմէն յուլիս 2 ին այս տեղեկութիւնն առնուած է օրագրոց մէջ , թէ քանի մը օր կայ , զինուորական ընդհանուր տեղակալը Պ . Սէռան հան է , և զինուորական պատրաստութիւններ կ'ըլլայ : Ենակ կը ցրցնեն որ այս պատրաստութիւններս Օւֆարինա կողմին տիրելու համար է . բայց բանին պարագայները բարակ մտքով գիտող մարդիկ չեն հաւատար որ ասանկ պղտիկ տեղի մը համար անանկ մեծ պատրաստութիւն ըլլայ : Օւֆարինա կողմէն Սալաի կայսերութեան երկիրներուն դիմացը կ'իյնայ , և ուղղակի ասոր դէմն է Սուլուիս գետին բերանը որ ծովը կը թափի . և այս գետու Սալաի երկիրն ու Ղէզայի իրարմէ բաժնելով սահմանագլուխ է : Գետին քովէն ալ Սալաի կողմը Սէլիս բերդը կայ . որուն մէջ սպանիսցի զօրք են պահպանութիւն ընտրելու : Կ'ըսեն որ Օւֆարինայ կողմներուն առնուելու մէկ պատճառանք մըն է . բուն մրտերուն ինչ Սէլիս բերդին քով տեղերն ալ առնել է մինչեւ Ղէզայի ֆռանսիսներուն սահմանագլուխը : Եւս ստոյգ կամ սուտ ըլլալը յայտնի չէ . այս քանի միայն ստոյգ է՝ որ շատ թնդանօքներ և պատերազմի պաշար և շատ զօրք ետեւէ ետեւ Սալաի հասնելու վրայ են :

ՍԱՌՏԵՆԻԱ : Եւս տեղիս վեհափառ թագաւորը՝ որ իր տէրութեան երկիրներուն մէջ բրած գեղեցիկ և խոհական բարեկարգութիւններով ալ մէն հպատակներուն առ հասարակ սիրելի եղած էր , հիւանդացաւ : Եւս այժմ (յուլիս 10) , թէպէտ երկուք մը չի կայ կենացը վրայ , բայց դարման տալու թիւղբիները ըսած են որ ապագային համար շատ մեծ խառնութիւն չեն կրնար ունենալ :

Հումմէն Վուռէն գրած են , որ Ռուսաց կայսեր կողմէն Հումմաթ Պ . Պուրէն ֆ գեսպանը արքազան քահանայապետին խնայուցելու է մէկ առանձին խօսակցութեան մը մէջ , որ Ռուսաստան գտնուող հումմականներուն համար անցած տարի օգոստոսի մէջ եղած պայմանագրութիւնը կայսրը ընդունեց և հաստատեց : Արքազան քահանայապետը պատասխանեց . այս տեղեկութիւնը քիչ մը առաջ տրուելու էր ինձի , որ ես ալ իմ կարգիսներուն վերջին անգամի ժողովքին ըրած խօսակցութեանս մէջ յայտնի է :

Եւս վրայ ծանուցած ենք որ երբ որ Սալուէնիայի և Հումմաթ և Թօքսանայի կառավարութիւնները մարտի ընկերութիւն ըրին , Եւսօլի թագաւորն ալ հրաւիրեցին որ ընկերութեանը մէջ մտնէ : Եւսկայ այն տարեկ չնդունեց , պատճառելով թէ ընկերութեան պայմաններուն մէջ յայտնի գրուած է թէ ասոր նպատակը տէրութեանց եկամուտներուն վրայօք տնտեսութեան զատ ուրիշ բան չէ . և վաճառականութեան միութիւնն ալ ինչ ճամբով հաստատութեանը զրուցուած չէ : Եւսկայ վրայ նոր տեղեկութիւններ ինձի արուի նէ քննել կուտամ ըսաւ , և վերջին որոշումն ինչ ըլլալը այն ատենը կը յայտնէմ : Հումմաթ կառավարութիւնը պատասխան տուաւ . նոր տեղեկութիւն չի կայ տուել . որովհետեւ ինչ տեղեկութիւն որ մեկը ունէիք այս բանիս վրայ ամէնքն ալ յայտնեցինք : Եւս խոստացաւ քանի մը մարդու յանձնել , որ ընկերութեան հիմունքը աղէկ մը քննեն : Եւսօլի թագաւորը ասոր մէկ անորոշ պատասխան մը տուաւ . որ այս պատասխանս ալ առաջարկութիւնը չնդունելու իմ ըսել էր : Եւսկայ Եւսօլի վերջին խռովութեան նէն առաջ եղած է :

— Եւս Երբ Եւսօլիայէն ուրիշ շատ զանազան լուրեր կ'առնուի , բայց բոլորն ալ լաւ ստուգուելու համար Վաղդիսի շոգենաւուն կ'ըստատուի :

Իմացածներնուս գլխաւորները ասոնք են . Պէլիքայի թագաւորութիւնն ալ հասարակապետութեան փոխուած է , նոյնպէս ալ Սարսիլիայի թագաւորութիւնը :

Եւսօլի թագաւորն ալ տեսնելով որ իրեն դէմ ապստամբներուն թիւը օր աւուր կը շատնայ և խեղճութիւնն ալ իւր երկիրներուն մէջ երթալով կը սաստկանայ թողուլ իւր աթուր ու փախչելու առաւել յարմար սեպեր է :

Եւս լուրերուն վրայով ալ Վաղդիսի շոգենաւէն ետեւ ստոյգ տեղեկութիւններ կուտամ :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Պատրաս (Պալլը պատրա) քաղաքէն (Ղալուրի) ընդհանուր լրագրին կը գրեն գեկտեմբեր 21 ին :

